

Povodom 500. obljetnice rođenja Matije Vlačića Ilirika

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 2020, 46, 231 - 236**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:264706>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Povodom 500. obljetnice rođenja Matije Vlačića Ilirika

Jedan od najznačajnijih pripadnika njemačke reformacije Matija Vlačić Ilirik (lat. Matthias Flacius Illyricus) rođen je 3. ožujka 1520. godine u Labinu koji je tada bio pod vlašću Venecije. Vlačić je imao snažan osjećaj pripadnosti hrvatskom narodu. Tako u svom djelu *Catalogus testium veritatis* (*Katalog svjedokā istine*), koje je objavljeno 1556. godine za vrijeme njegova boravka u Magdeburgu, piše i o ilirskim ili hrvatskim crkvama koje se pri svojim obredima služe narodnim jezikom.

Školovanje Vlačić započinje u svom rodnom gradu, a zatim odlazi na studij u Veneciju gdje je učenik poznatog filologa Giambattiste Aegnatiusa (1478–1553). Zahvaljujući svom ujaku Baldi Lupetini (1502–1556), koji je i sâm prešao na protestantizam, odlazi 1539. godine na studij u Basel i Tübingen. U Tübingenu mu hebrejski jezik predaje Istranin Matija Grbac (lat. Matthias Garbitius) (između 1503 i 1508–1559), koji Vlačića upućuje na daljnji studij na protestantsko sveučilište u Wittenbergu, gdje mu je mentor znameniti protestantski teolog Philipp Melanchthon (1497–1560). U Wittenbergu 1544. godine stječe magisterij slobodnih umijeća i postaje profesorom hebrejskog i grčkog jezika.

Nakon što je Martin Luther (1483–1546) umro i nakon što je protestantska vojska doživjela snažne poraze, Melanchthon i drugi protestantski teolozi bili su spremni učiniti ustupke Rimu i kralju Karlu V. (1500–1558). Tako je u Augsburgu 1548. godine prihvaćen carski dekret nazvan *Augsburški interim*. Vlačić se pak beskompromisno svrstao na Lutherovu stranu te dolazi u sukob s Melanchthonom. Od 1549. godine živio je Magdeburgu gdje je napisao djelo *Katalog svjedokā istine* u kojem prikazuje one koji su se od početka kršćanstva suprotstavljali zlouporabi moći Katoličke crkve i Rima. U Magdeburgu započinje s radom na prvoj povijesti crkve iz koje će proizaći opsežno djelo *Centuriae Magdeburgenses* (*Magdeburške centurije*), koje će biti objavljivano u Baselu od 1559. do 1574. godine. Riječ je naime o djelu koje se sastoji od trinaest knjiga. Zahvaljujući svom nepokolebljivom stavu o očuvanju izvornog protestantizma Vlačiću sve više raste ugled. Smatra kako je potrebno organizirati protestantsko sveučilište. Tako 1557. godine osniva sveučilište u Jeni gdje predaje novozavjetnu egzegezu. No zbog determinističkog učenja o istočnom grijehu 1561. godine mora napustiti Jenu i odlazi u Regensburg gdje počinje pisanje svog najznačajnijeg djela *Ključ Svetog pisma* (*Clavis Scripturae sa-*

crae). Pisanje tog djela nastavlja u Antwerpenu i Frankfurtu. Od 1567. do 1572. godine živi u Strassbourgu, no prisiljen ga je napustiti te se vraća u Frankfurt gdje intenzivno radi na filološkom komentaru Biblije (*Glossa compendiaris*). Umire u Frankfurtu 11. ožujka 1575. godine.

Na ovom mjestu svakako treba posebno spomenuti njegovo djelo *Katalog svjedokā istine* koje je značajno zbog proučavanja crkvene povijesti. Tako u njemu kao prethodnike protestantizma spominje sv. Jeronima, sv. Augustina, Tomu Akvinskog, Nikolu Kuzanskog i dr. Na nekoliko mjesta bavi se valdenzima koji su bili sljedbenici Petra Valdesa koji je u Lyonu 1175. godine pokrenuo laički reformatorski pokret. Zalagali su se za povratak na izvorno kršćanstvo. Odbacivali su nauk o čistilištu, zagovarali su radikalno siromaštvo, naučavali su da je Sveto pismo jedino sadrži pravi nauk, od sakramenata priznavali su samo krštenje i pričest, zatim učili su da je Krist jedini posrednik između Boga i ljudi, da su molitve svecima bogohulne, nijekali su papin primat, smatrali su da je svima dopušteno propovijedati Božju riječ i dr. Vlačić je otkrio djelo naslovljeno *Rasprava o valdenzima* koje je napisao Anonymus iz Passaua, no on ga je pogrešno pripisao inkvizitoru Reineriju Sacconiju. Ovo učenje zanimljivo je Vlačiću zato što u njemu prepoznaje buduće Lutherove stavove i teze.

Za Vlačićeva života objavljena su dva latinska izdanja *Kataloga svjedokā istine*, baselsko 1556. godine i strassbourško 1562. godine. Ipak najpotpunijim smatra se frankfurtsko izdanje iz 1666. godine na temelju kojega je napravljen i prijevod na hrvatski jezik. Djelo je pritom djelomično prevedeno na hrvatski jezik i doživjelo je dva izdanja koja donose odabrana poglavlja. Prvo izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti je iz 1960. godine.¹ Prevoditelj je Vinko Vitezica, priređivač Veljko Gortan, a predgovor je napisao Mijo Mirković. Drugo izdanje je iz 1998. godine.² Izdavač je Dom & svijet iz Zagreba. Riječ je o pretisku prvog izdanja s tom razlikom što je u ovom izdanju predgovor napisao Jure Zovko.

Wilhelm Dilthey u članku »Die Entstehung der Hermeneutik«, koji je prvi put objavljen 1900. godine, postavlja tezu da je Vlačićev *Ključ Svetog pisma*³ prvi važniji spis ranohermeneutičke literature.⁴ Naime Vlačić je smatrao kako se na Sveto pismo kao i bilo koji drugi tekst mogu primijeniti hermeneutička pravila. Kako bi čitatelju što više olakšao razumijevanje teksta, Vlačić uvodi

¹ Matija Vlačić Ilirik, *Katalog svjedoka istine* (Zagreb: JAZU, 1960).

² Matija Vlačić Ilirik, *Katalog svjedoka istine* (Zagreb: Dom & svijet, 1998).

³ Matija Vlačić Ilirik, *O načinu razumijevanja Svetog pisma* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1993).

⁴ Vidi: Wilhelm Dilthey, »Die Entstehung der Hermeneutik«, u Wilhelm Dilthey, *Gesammelte Schriften*, sv. 5 (Stuttgart – Göttingen: B.G. Teubner – Vandenhoeck & Ruprecht, 1990), pp. 317–338, na p. 321.

pomagala i pravila. Sveto pismo sadrži dvostruku vrstu nauka, a to su zakon i evanđelje. Nadalje

»<...> uvjeren da je zaista našao pravi ključ za razumijevanje svetopisamskoga teksta, Vlačić daje svome najznačajnijem spisu naslov *Clavis Scripturae sacrae*, u nadi da čitatelj neće ostati vani, 'diveći' se svetosti biblijskoga teksta, nego da će pokušati zbiljski razumjeti njegov smisao i poruku, te razotkriti njegovo značenje za ljudski rod.«⁵

Filozof Hans-Georg Gadamer Vlačića pak smatra utemeljiteljem protestantske hermeneutike. Na hrvatski jezik, pod naslovom *O načinu razumijevanja Svetog pisma (De ratione cognoscendi Sacras litteras)*, preveden je »<...> uži izbor prva četiri poglavlja prve rasprave (od ukupno sedam rasprava) drugog dijela Ključa, ili drugim riječima, prve 22 stranice redigiranog prijepisa toga dijela.«⁶ Prevoditelj je Željko Puratić, a priređivač i autor predgovora je Jure Zovko. Bilingvalno latinsko-hrvatsko izdanje objavljeno je 1993. godine.

Još jedno Vlačićevo djelo doživjelo je prijevod na hrvatski jezik. Riječ je o *Paralipomena Dialectices (Dijalektičke dopune)* koje je 1558. godine objavljeno u Baselu i u kojem se Vlačić bavi logikom i teorijom znanosti. Knjigu su priredili Josip Talanga i Filip Grgić koji su ujedno i prevoditelji i autori komentara. Uz hrvatski prijevod knjiga sadrži i transkripciju latinskoga izvornika.

U knjizi *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća. Izbor djelā na latinskome* objavljeni su dijelovi iz triju Vlačićevih spisa.⁷ Tako je *De materiis metisque scientiarum, et erroribus philosophiae, in rebus divinis (O predmetima i ciljevima znanosti i o zabudama filozofije u božanskim stvarima)* iz 1563. godine preveo Ivan Kordić, *Paralipomena dialectices (Dijalektičke dopune)* preveli su Josip Talanga i Filip Grgić, a *Clavis Scripturae Sacrae (Ključ Svetoga pisma)* preveo je Željko Puratić. Izabrani prevedeni odlomci iz djelā *Dijalektičke dopune* i *Ključ Svetog pisma* preuzeti su iz već prethodno objavljenih prijevoda.

Matija Vlačić smatra se najplodnijim piscem reformacije. Uz spomenuta djela napisao je niz drugih spisa. Pripisuje mu se četverojezična rasprava *Razgovaranje meju papistu i jednim luteran* iz 1555. godine koja je između ostalog napisana na hrvatskom jeziku (istarsko čakavsko narječje labinštine).⁸

⁵ Jure Zovko, »Proslov«, u: Matija Vlačić Ilirik, *Katalog svjedoka istine* (Zagreb: Dom & svijet, 1998), p. XV.

⁶ Joško Kodžoman, »Matija Vlačić Ilirik«, *Počeci 2* (1997), pp. 69–73, na p. 70.

⁷ *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća. Izbor djelā na latinskome*, uredili Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi-Karšulin, Filip Grgić, Ivana Skuhala Karasman (Zagreb: Institut za filozofiju, 2015), pp. 386–487.

⁸ »Vlačić, Matija Ilirik«, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020). Pristupljeno 30. 3. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65013>.

Djelo je potpisano pseudonimom Antona Senjanina. Također mu se pripisuje tiskanje *Otročje biblije* iz 1566. godine koje je napisano na pet jezika od kojih je jedan i hrvatski.⁹ Veliki broj Vlačićevih spisa još uvijek se nalazi u rukopisu.

Na kraju nekoliko riječi treba posvetiti i istraživanju Vlačićeve misli u Hrvatskoj. Godine 1960. Mijo Mirković objavio je kapitalno djelo *Matija Vlačić Ilirik*.¹⁰ Dvadeset godine kasnije objavljeno je drugo izdanje Mirkovićeve knjige iz 1960. godine, naslovljeno *Matija Vlačić-Ilirik*.¹¹ Zahvaljujući predanom i ozbiljnom istraživanju Mije Mirkovića iz kojeg je proizašla upravo spomenuta knjiga o Vlačiću u Hrvatskoj je započelo sustavno proučavanje ovog filozofa i teologa. O Matiji Vlačiću pisao je i filozof Vladimir Filipović koji je u *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* objavio dva članka koji se bave Vlačićevom hermeneutikom. Tako je 1975. objavio članak »Matija Vlačić kao začetnik suvremene hermeneutike i strukturalizma«,¹² a 1976. članak »Začeci i dometi Vlačićeve hermeneutike«.¹³ Ivan Kordić je 1992. objavio knjigu *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*,¹⁴ a 2007. godine knjigu *Razum, vjera i neznanje: Matija Vlačić Ilirik i svijet reformacije*.¹⁵ Knjigu *Milost, vjera i grijeh. Teologija Matije Vlačića Ilirika*¹⁶ objavio je Luka Ilić 2014. godine.¹⁷ Iste godine Ilić je objavio knjigu *Theologian of Sin and Grace: The Process of Radicalization of Matthias Flacius Illyricus* koja je njegova prerađena disertacija koju je obranio 2012. godine na Teološkom evangeličko-luteranskom fakultetu u Philadelphiji.¹⁸

⁹ »Vlačić, Matija Ilirik«, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020). Pristupljeno 30. 10. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65013>.

¹⁰ Mijo Mirković, *Matija Vlačić Ilirik* (Zagreb: JAZU, 1960).

¹¹ Mijo Mirković, *Matija Vlačić-Ilirik* (Pula: Čakavski sabor, 1980).

¹² Vladimir Filipović, »Matija Vlačić kao začetnik hermeneutike i strukturalizma«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1/1–2 (1975), pp. 7–14.

¹³ Vladimir Filipović, »Začeci i dometi Vlačićeve hermeneutike«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 2/1–2 (3–4) (1976), pp. 21–36.

¹⁴ Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 1992).

¹⁵ Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje: Matija Vlačić Ilirik i svijet reformacije* (Zagreb: Naklada Jurčić, 2007).

¹⁶ Luka Ilić, *Milost, vjera i grijeh: Teologija Matije Vlačića Ilirika* (Pula: Zavičajna naklada Žakan Juri, 2014).

¹⁷ Prikaz Ilićeve knjige *Milost, vjera i grijeh: Teologija Matije Vlačića Ilirika* napisali su Ivica Martinović i Draženko Tomić, »Nauk Matije Vlačića Ilirika o iskonskom grijehu: filozofske pretpostavke i teološke implikacije«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 41/1(81) (2015), pp. 236–271.

¹⁸ Luka Ilić, *Theologian of Sin and Grace: The Process of Radicalization of Matthias Flacius Illyricus* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2014).

Neumorni istraživač Vlačićeve filozofske misli Jure Zovko objavio je više članaka o ovom plodnom misliocu u nas i u inozemstvu. Na ovom mjestu spomenut ću samo neke. Tako je 2004. godine objavio tekst »Značaj Matije Vlačića Ilirika za teoriju interpretacije«.¹⁹ Tekst naslovljen »Hermeneutische Verantwortung in Rahmen der Kohärenz. Erörterungen zu Flacius Illyricus und Friedrich Schlegel« objavljen je 2005. godine.²⁰ Članak »Die Bibelinterpretation bei Flacius (1520–1575) und ihre Bedeutung für die moderne Hermeneutik« objavljen je u časopisu *Theologische Literaturzeitung* 2007. godine.²¹ U *Zborniku radova s trećeg međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«* objavio je tekst »Aktualnost Vlačićeve teorije interpretacije«.²²

Josip Talanga i Filip Grgić autori su članka »Matthias Flacius Illyricus and Sixteenth-Century Logic« objavljenog u časopisu *Synthesis Philosophica*.²³ Vlačićevom mišlju bavi se i protestantski teolog Stanko Jambrek koji je u zborniku *Matija Vlačić Ilirik: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«* objavio članak »Vlačićeva borba za istinu«.²⁴ U časopisu *Kairos* objavio je članak »Vlačićeva borba za slobodu Crkve«.²⁵ Marina Miladinov je članak »Vlačićeva teološka antropologija«²⁶ objavila u *Zborniku radova s trećeg međunarodnog znanstvenog skupa*.

¹⁹ Jure Zovko, »Značaj Matije Vlačića Ilirika za teoriju interpretacije«, u: Stanko Jambrek (ur.), *Matija Vlačić Ilirik: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«*, (Labin: Grad Labin, 2004), pp. 164–180.

²⁰ Jure Zovko, »Hermeneutische Verantwortung in Rahmen der Kohärenz. Erörterungen zu Flacius Illyricus und Friedrich Schlegel«, u: Hans Ineichen, Jure Zovko (ur.), *Verantwortung. Hermeneutische Erkundungen* (Berlin: Parerga, 2005), pp. 1–30.

²¹ Jure Zovko, »Die Bibelinterpretation bei Flacius (1520–1575) und ihre Bedeutung für die moderne Hermeneutik«, *Theologische Literaturzeitung*, 132 (2007), pp. 1169–1180.

²² Jure Zovko, »Aktualnost Vlačićeve teorije interpretacije«, u: Marina Miladinov (ur.), *Matija Vlačić Ilirik III. Zbornik radova s trećeg međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«* (Labin: Grad Labin, 2012), pp. 48–56.

²³ Josip Talanga, Filip Grgić, »Matthias Flacius Illyricus and Sixteenth-Century Logic«, *Synthesis Philosophica* 14 (1992), pp. 243–255.

²⁴ Stanko Jambrek, »Vlačićeva borba za istinu«, u: Stanko Jambrek (ur.), *Matija Vlačić Ilirik: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«*, (Labin: Grad Labin, 2004), pp. 75–91.

²⁵ Stanko Jambrek, »Vlačićeva borba za slobodu Crkve«, *Kairos: Evanđeoski teološki časopis* 6 (2012), pp. 307–328.

²⁶ Marina Miladinov, »Vlačićeva teološka antropologija«, u: Marina Miladinov (ur.), *Matija Vlačić Ilirik III. Zbornik radova s trećeg međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«* (Labin: Grad Labin, 2012), pp. 21–47.

Nikako se ne smije izostaviti znanstvene skupove koji su se organizirali u Vlačićevom rodnom gradu Labinu a koji su rezultirali objavom zbornika u kojima su iznesena nova saznanja o njegovom životu, misli, djelovanju i utjecaju.²⁷

Matija Vlačić Ilirik zbog svog bogatog pisanog opusa, neospornog utjecaja na reformacijski pokret i ljubavi prema svojoj domovini zaslužuje biti predmetom istraživanja hrvatskih filozofa, teologa i povjesničara. Iako su temelji za istraživanje postavljeni zahvaljujući naporu spomenutih istraživača, još mnogo tema i Vlačićevih spisa trebaju biti sustavno analizirani. Nadam se da će i ova obljetnica Vlačićeva rođenja rezultirati nekim novim saznanjima o ovom znamenitom Hrvatu.

Ivana Skuhala Karasman

²⁷ Do sada su objavljena tri zbornika 2004, 2008 i 2012. godine.